

České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava

Pokud si připomínáme výročí vypuknutí druhé světové války, hovoříme o válečné zkušenosti, traumatu z války. Protektorát Čechy a Morava není v tomto případě výjimkou, ačkoli vojenské operace na jeho území probíhaly až při jeho osvobození. Oblast protektorátu byla velmi malá, přesto je s její existencí spojeno mnoho rozličných osudů.¹ Nejedná se ovšem pouze o osudy důstojníků, politiků, kolaborantů nebo odbojářů. S protektorátní historií pojí část své minulosti i řada českých, německých, židovských či romských dětí. Děti jsou často zobrazovány, pokud jsou ve válečných vyprávěních vůbec zmíněny, jako pasivní oběti války. Z fotografií známe například obrazy dětí v ghettu nebo nad troskami zničených domů z konce války. Děti je ovšem třeba chápat i jako jednající subjekty, které se snaží s danou situací vyrovnat, přizpůsobit se jí nebo najít vlastní strategii přežití.² V literatuře můžeme nalézt řadu případů, kdy děti musely převzít zodpovědnost a během války se starat samy o sebe nebo jednat jinak, než odpovídalo jejich věku. Spíše než historiografie je tato tematika náplní krásné literatury, za mnohé bych zmínila slavnou Gdaňskou trilogii Günthera Grasse³.

Abychom zjistili reakce dětí na válečnou realitu, museli bychom proniknout do sítě sociálních vztahů, ve kterých se pohybovaly.⁴ Dětským pohledem lze nahlížet na válečné události ze zcela odlišné perspektivy. Pro děti z různých národnostních a sociálních skupin začínala válka v různou dobu. Děti si tak vytvářely vlastní chronologii války. Tyto události pak v jejich očích odstartovaly nešťastnou (válečnou) dobu.

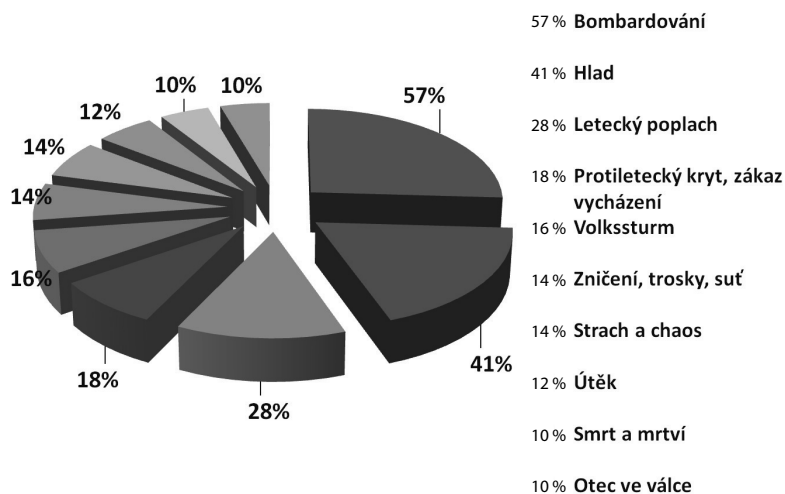
1 Válka také uspišila rozpad klasické rodiny, české i německé. Srov. KAELBLE, Hartmut: *Sozialgeschichte Europas 1945 bis zur Gegenwart*, Bonn 2007, s. 28–32.

2 Způsob, jakým se děti snažily vyrovnat se situací, lze vypožorovat z dobových dětských her. Mezi hereckými postavami se např. objevil Adolf Hitler nebo Rudolf Hess. Blíže: WINTERBERG, Sonya – WINTERBERG, Yury: *Kriegskinder. Erinnerungen einer Generation*, Berlin 2009, s. 19–25.

3 GRASS, Günther: *Plechový bubínek, Kočka a myš, Psi léta* (vyd. 1959, 1961, 1963).

4 STARGARDT, Nicholas: *Kinder in Hitlers Krieg*, Pößneck 2008, s. 22–29.

V paměti židovského dítěte začíná válka již před rokem 1939 při odjezdech do emigrace a s transporty, které si děti často spojovaly s rozdělením a rozpadem rodin nebo ztrátou rodičů. Obecně lze říci, že určující jsou vzpomínky s rasovou perzekucí, která vyvrcholila holocaustem. Pro některé německé děti bylo tímto momentem až těžké bombardování německých měst. Pro jiné německé a rakouské děti tento významný mezník představoval až pád Třetí říše a následné hladové roky. Děti válku nevnímaly v makropolitické perspektivě, ale až svou přímou osobní zkušeností. Jaké válečné momenty představovaly v dětských očích ty nejvýraznější zážitky, naznačuje německý projekt, jehož výstup lze shrnout do následující grafické podoby.

Vzpomínky na dětství a mládí – nejsilnější válečné zážitky německých dětí

GRAF: V rámci německého projektu, uskutečněného v březnu 1984, byly dotazovány osoby narozené v rozmezí let 1929–1940. V době, kdy byl průzkum vytvářen, respondenti splňovali věkový horizont stáří 44–55 let. Položeno bylo celkem jedenáct otázek. Muži a ženy byli v průzkumu rovnocenně zastoupeni. Graf tedy představuje statistické vyjádření toho, co respondenti označili za nejsilnější zážitek z druhé světové války.

Zdroj: ZINNECKER, Jürgen: *Jugendkultur 1940–1985*, Augsburg 1987, s. 58–59

Určit takto zásadní přelom i v případech českých dětí, které nepodléhaly rasové perzekuci, je ovšem poměrně obtížné. Podobná statistika pro české prostředí bohužel není k dispozici, nelze tudíž učinit obecné závěry. Je proto třeba pracovat především s individuálními osudy a prožitky. Jinak je tomu ovšem v extrémních případech, jako je specifický osud dětí z Lidic či Ležáků a dětí, jejichž rodiče byli uvěznění nebo popraveni. Můžeme tak pouze konstatovat, že sociální realita života dítěte v protektorátu byla velmi různorodá. Rozdíly lze hledat třeba v zážitcích dětí z měst a venkova.

Při práci s dětskými vzpomínkami je nutné, vzhledem k nízkému věku aktérů, postupovat obezřetně. Zážitky dětí jsou totiž formovány také tím, jak jim byly tyto klíčové momenty později převyprávěny. Zásadní roli v tomto procesu sehrála národní a etnická společenství, jimiž bylo silně ovlivněno vzpomínání rodin a dětí na události druhé světové války. Ostatně díky tomu také nenalezneme žádný evropský konsenzus nad významem a důležitostí jednotlivých válečných let z hlediska dětského válečného prožitku.⁵

Existuje řada dětských a velmi rozdílných válečných osudů. Jinak válku prožívalo židovské nebo romské dítě poslané do koncentračního tábora, jinak dítě bývalého československého důstojníka působícího v zahraničním vojsku a jinak dítě sudetoněmecké rodiny, která se po roce 1938 přistěhovala do Prahy. Podobně nelze srovnávat vzpomínky pětiletého dítěte s pamětí dítěte, kterému bylo na konci války deset let. Tyto dětské válečné zkušenosti je proto velmi těžké (ne-li nemožné) porovnávat. Pro zkoumání tématu dětí a války se tak otevírají poměrně široké možnosti. Z nabízených dílčích otázek jsem vybrala jen určitý výsek komplikované válečné reality. Jako příklad dobových podmínek, se kterými se děti musely vyrovnat, představím dva projekty, jejichž záměrem bylo významně zasáhnout do života české a německé mládeže. Každý z těchto projektů vznikl za poněkud odlišných okolností, ale přesto mají jedno společné – spolkovou výchovu mládeže. Jedná se o *Kuratorium pro výchovu mládeže* a projekt *Erweiterte Kinderlandverschickung*.

5 Tamtéž.

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě⁶, jak zněl oficiální název, formálně vzniklo 28. května 1942. Svou faktickou činnost ovšem zahájilo téměř o rok později, 13. března 1943. Primární důvod jeho založení lze spatřovat v potřebě vytvořit mimoškolní organizaci, která by se starala o výchovu české mládeže ve věku od 10 do 18 let v intencích nacionálně-socialistických idejí. V evropské perspektivě vznik obdobné instituce nebyl ničím výjimečným. Podobné organizace existovaly i v dalších evropských státech (Norsko, Francie, Itálie, Španělsko a jinde). Jeho hlavní inspirační model představovala bezpochyby organizace Hitlerjugend⁷, která svou činnost zahájila již v polovině dvacátých let (1926).

Proč byl takový důraz dáván na výchovu mládeže? Odpověď hledějme v představách nacistických vůdců o budoucích perspektivách Třetí říše. Úkol vychovat si své nástupce, vojáky nebo alespoň podporovatele režimu byl pro přežití nacismu nutný a nevyhnutelný a představoval určitou garanci jeho dalšího fungování.⁸

-
- 6 Jediným komplexním zpracováním Kuratoria pro výchovu mládeže je diplomová práce Jana Špringla: ŠPRINGL, Jan: *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě* (FF UK, Praha 2003) a její zkrácená verze Protektorátní vzor mladého člověka. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942–1945), publikovaná v časopise *Soudobé dějiny*, č. 1–2, 2004, s. 154–177; TÝŽ: Kuratorium pro výchovu mládeže a antisemitský aspekt jeho snažení. In: *Terezínské listy*, č. 34, Praha 2006, s. 125–133; TÝŽ: Berounská okresní organizace Kuratoria pro výchovu mládeže I. In: *Minulost Berounska*, sv. 9, 2006, s. 166–207; TÝŽ: Berounská okresní organizace Kuratoria pro výchovu mládeže II. In: *Minulost Berounska*, sv. 11, 2008, s. 156–204. Kuratorium jako dílčí téma lze nalézt v KUKLÍK, Jan – GEBHART, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české 1938–1945*, sv. XVb, Praha–Litomyšl 2007; ČVAN-ČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt III. – Československý odboj a nacistická okupační moc 1943–1945*, Praha 2008 nebo též PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999. Ze zahraničních prací je posledním nejzajímavějším příspěvkem k tématu mládeže v protektorátu: ZAHRA, Tara: *Kidnapped souls. National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands 1900–1948*, New York 2008.
- 7 K tématu nejlépe BUDDRUS, Michael: *Totale Erziehung für den totalen Krieg, Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik*, München 2003.
- 8 FRITZSCHE, Peter: *Life and Death in the Third Reich*, Cambridge–London 2008, s. 98.

Kuratorium disponovalo nejen vlastní strukturou, ale i sítí všech organizací, které se podílely na mimoškolních aktivitách mládeže. Tyto organizace Kuratoriu fakticky podléhaly. Ačkoli ve vedení Kuratoria stály české kolaborující síly, rozhodující slovo získali němečtí poradci z Hitlerjugend.⁹

Mimoškolní výchovu Kuratoria lze obecně shrnout do dvou základních oblastí: sportovní a duchovně-výchovná náplň. Kuratorium organizovalo řadu sportovních akcí – např. „Hokejový den mládeže“ (říjen 1942), „Týden zimního sportu“ (únor 1944) a jiné mimořádné akce.¹⁰ Vedle těchto činností provozovalo také výcvikové tábory pro své spolupracovníky a zaměstnance.¹¹ Školení mělo být vedeno nejen po stránce tělesné, ale i duchovní, resp. vzdělávací.

Vedle výchovných a vzdělávacích úkolů, které tvořily víceméně hlavní náplň činnosti Kuratoria, je zřejmá i skrytá snaha o postupnou germanizaci české mládeže.¹² Tento fakt jasně dokládá už jen samotný způsob výkladu českých a československých dějin ve vzdělávacích materiálech. Podoba tohoto výkladu měla být nenásilná a nenápadná. Nová interpretace byla zformulována do vyprávění, vykonstruovaných dialogů nebo do jiné formy.¹³ Vedle osobností českých dějin byly za vzor dávány i osoby ze současnosti. Jedním z nich se stal i známý český aktivistický novi-

9 ŠPRINGL, Jan: *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, s. 25.

10 ŠPRINGL, Jan: *Protektorátní vzor mladého člověka...*, s. 157.

11 Výchovná služba: Výcvikové tábory Kuratoria, *Unser Weg. Náš směr*, 1944, č. 6, s. 14.

12 Jednalo se o rozdělení mládeže do šesti kategorií na základě vhodnosti poněmčení a schopnosti tuto převýchovu přijmout. Pokud byl jedinec shledán nevhodným k poněmčení, jeho osud určily drastické germanizační plány. ŠPRINGL, Jan: *Protektorátní vzor mladého člověka...* s. 159.

13 Za jeden z typických příkladů proniknutí nacionálně socialistických idejí do vzdělávacích materiálů Kuratoria lze označit rekonstrukci dialogu mezi Karlem IV. a Petrem Parlěrem, rodákem ze Švábska, o stavbě chrámu sv. Víta a o úpravách plánu francouzského architekta Matyáše z Arrasu. Petr Parlěř: *Byl jsem smělý, že jsem s přivolením Tvé Milosti pokusil se opravit plány Arrasovy.* – Karel IV.: *A věru, šťastně učinil's, Petře, my nechceme jen nápodobu starých věcí, chceme umění velké, silné, tvořené duchem tak mohutným a samostatným, jakým jest právě tvůj.* *Unser Weg. Náš směr*, Praha 1944, č. 7, s. 32–33.

nář Karel Lažnovský¹⁴. České děti jej měly poznat jako žurnalistu, který pochopil nutnost spolupráce našeho národa s Říší.¹⁵ Dále byly seznámeny i s některými říšskými institucemi a jejími výraznými osobnostmi. Za všechny bych uvedla způsob zobrazení Reinharda Heydricha jako vojáka a sportovce, který svou práci v Čechách a na Moravě věnoval zlepšení úrovně českého člověka...¹⁶

Celková snaha vedení Kuratoria ovšem narážela na odtažitý přístup české společnosti, která nechtěla mládež do Kuratoria začlenit. To byl také jeden z jeho hlavních neúspěchů. Projekt Kuratoria proto nelze z pohledu organizátorů označit za zdařilý, přesto je třeba ho vnímat jako jeden z výrazných pokusů o systematickou germanizaci české společnosti. I tak je však nutné mít na paměti okolnosti, které jeho vznik provázely. Otázka, zda Kuratorium vůbec mělo šanci uspět, je dosud nezodpovězena. Sama soudím, že v těchto podmínkách, při skeptickém postoji protektorátního obyvatelstva k nacistické správě, jak jej známe z dobových pramenů a s ohledem na zkušenost protektorátního občana s nacistickou propagandou, byly možnosti přijetí projektu Kuratoria českou společností velmi malé.

Erweiterte Kinderlandverschickung (KLV)

Pokud jsem v úvodu zmínila z dětského pohledu rozdílnou chronologii války, odvozenou od klíčové události, kterou nelze v případě českých dětí zcela identifikovat, pak na druhé, tedy německé straně, je tomu naopak. Výrazný moment představovalo bombardování německých měst. V letecké válce na německé straně padlo za obět více než 600 000 civilistů, především žen a dětí.¹⁷

V době, kdy letecká hrozba byla více než zřejmá, začal vznikat projekt *Eweiterte Kinderlandverschickung*¹⁸, oficiálně veřejnosti představený

14 Karel Lažnovský (1906–1941) patřil k tzv. aktivistické „sedmičce“ protektorátních žurnalistů. Působil jako šéfredaktor *Českého slova*.

15 Karel Lažnovský. *Unser Weg. náš směr*, 1944, č. 8, s. 13–14.

16 Výchovná služba: Hrdina nové doby. *Unser Weg. náš směr*, 1944, č. 5, s. 21–22.

17 WEHLER, Hans-Ulrich: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte 1914–1949*, Bonn 2009, s. 932.

18 Jediné komplexní zpracování tématu KLV představuje práce Gerharda Kocka: KOCK, Gerhard: *Der Führer sorgt für unsere Kinder... : die Kinderlandverschickung*

na podzim roku 1940 jako ochranné opatření pro říšské děti z oblastí ohrožených leteckou válkou. V rámci tohoto projektu docházelo k evakuaci městských dětí, popř. matek s dětmi do bezpečnějších oblastí, pro děti ovšem zcela neznámých. K ubytování sloužily nově zařízené komplexy bývalých hotelů, penzionů či lázní. Tyto „tábory KLV“, jak byly označovány, tvořila rozptýlená dílčí zařízení. Mezi přijímacími oblastmi výrazně dominoval Protektorát Čechy a Morava. Odhady uvádějí, že jen tudy prošlo v průběhu války asi půl milionu dětí.¹⁹ V době jejího vrcholu, v červenci 1944, bylo na území protektorátu aktivních 413 táborů.²⁰

Projekt se na první pohled tvářil jako čistě humanitární akce, z dobré vůle organizovaná nejvyššími říšskými místy. V rámci projektu se v Protektorátu Čechy a Morava výrazně angažoval i Karl Hermann Frank. Tábory, do kterých děti odjžděly většinou na několik měsíců, byly ovšem zcela pod správou organizace Hitlerjugend. Mladší děti s matkami byly v kompetenci Nacionálně socialistického svazu pro dobročinnost (NSV).

Děti se musely potýkat s izolací od protektorátního obyvatelstva, současně ovšem také i od vlivu vlastní rodiny, od níž byly vzdáleny i stovky kilometrů. V souladu s výchovnými cíly nacistické ideologie, podobně tomu bylo v případě Kuratoria, se děti měly tělesně zocelovat a současně vzdělávat. Tato kvaziedukační činnost byla plně ideologizovaná a vedena členy Hitlerjugend. Život v táborovém kolektivu, zcela v souladu s nacionálně-socialistickými zásadami, potlačoval individualitu dítěte. V táboře jako takovém byl zaveden paramilitární systém²¹, jehož prostřednictvím se měly děti naučit poslušnosti.

Obecně lze konstatovat, že letecká válka byla motivem zavedení tohoto projektu, cílem pak převýchova, resp. indoktrinace dětí nacistickou ideologií. Z dětského pohledu byl tento fakt těžko rozpoznatelný, zpětně některé z nich vzpomínají na pobyt v táboře KLV jen pozitivně a jeho

im Zweiten Weltkrieg, Paderborn 1997.

19 DABEL, Gerhard: *Die erweiterte KINDER-LAND-VERSCHICKUNG, KLV-LAGER 1940–1945*, Freiburg 1981, s. 254.

20 *Národní archiv* (dále jen NA), f. Německé státní ministerstvo (dále jen NSM), sign. 110-4/365: Wochenbericht für die Zeit vom 1.–7. Juli 1944.

21 GEHRKEN, Eva: *Nationalsozialistische Erziehung in den Lagern der Erweiterten Kinderlandverschickung 1940 bis 1945*, Braunschweig 1997, s. 210–221.

převýchovný charakter vůbec nereflektují.²² Řadu opatření německé děti mohly naopak, v souvislosti s přirozenou mladickou revoltou, přijmout pozitivně, např. omezení výuky náboženství nebo táborový způsob života.

Zkušenost dětí z táborů KLV nelze ovšem generalizovat. Rozdíly mezi tábory byly poměrně velké, nejen v jejich velikosti, ale jak ve vybavenosti, tak ve výchovně-pedagogickém zázemí. Hovoří o tom dopisy dětí se stížnostmi, nebo dokonce disciplinární řízení s vychovateli. Na straně druhé se naopak občas objevují dětské pozitivní ohlasy na vedoucí táborů.²³ Určité trauma mohla pro děti představovat jejich evakuace před blížící se Rudou armádou, kdy byly z kapacitních důvodů výjimečně ubytovávány i v českých rodinách. A tyto rodiny většinou německé děti nepřijímaly s příliš velkým nadšením. Například v červnu 1944 odmítla česká rodina ubytovat německé děti, když na dveře svého domu umístila vzkaz „nicht erwünscht“. Chladné chování Čechů podporovala také šepтанá propaganda.²⁴

Vrátím-li se ke svým úvodním slovům o protektorátu, je třeba připomenout, že s tímto poměrně malým teritoriem poji své vzpomínky řada tehdejších dětí, českých i německých. Oba zmíněné projekty v podstatě plnily podobný úkol, pouze v odlišných podmínkách.

Pro české děti představovalo Kuratorium součást dobové každodennosti. Umožnilo jim nadále se věnovat jejich oblíbené činnosti, fotbalu, hokeji nebo jiným zájmům, ovšem pod hlavičkou jiné organizace a s nutností akceptovat rituály spojené s nacifikačními snahami. Pokusy o ideologickou převýchovu české mládeže však nebyly úspěšné. V neprospěch projektu hovořila řada skutečností – nejen jeho načasování, ale i protektorátní zkušenost s německou okupací, a především s represemi po atentátu na Reinharda Heydricha.²⁵ V neposlední řadě se českou mládež nepodařilo vytrhnout z jejího běžného sociálního prostředí.

22 Srov. Dokumentations- Arbeitsgemeinschaft KLV e. V., základní informace dostupné na: <http://www.klv.info>.

23 NA, f. Hitlerova mládež, k. 117.

24 NA, f. NSM, sign. 110-4/335: Zpráva Kinderlandverschickung in Böhmen und Mähren, ze 4. srpna 1944.

25 Není bez zajímavosti, že vznik Kuratoria byl vyhlášen den po atentátu na Reinharda Heydricha.

Na druhé straně, otázka, zda zapojit své děti do projektu KLV, byla pro německou rodinu mnohem akutnější, jelikož se setkávala s reálným ohrožením života. Tábory KLV tak představovaly jednu z variant, jak tomuto nebezpečí předejít. Tento fakt ovšem nahrával výchovné strategii, kterou oficiálně zastávaly struktury Hitlerjugend. Budování sítě táborů na vzdálených územích vytvářelo podmínky pro výchovu dítěte k mnohem hlubší identifikaci s nacistickými představami o světě. Tyto okolnosti, např. přesazení dítěte do zcela nového a jemu neznámého prostředí, dávaly německému projektu výrazné šance uspět.

Zajímavou podobnost obou projektů lze spatřovat v aplikované táborové formě výchovy²⁶, která byla považována – slovy Baldura von Schiracha – za *nejideálnější formu života mládeže*.²⁷ Tábor byl také konstruován tak, aby naboural identifikaci s přirozeným sociálním prostředím. Ani jeden z projektů ovšem nezbuzoval velkou důvěru a rodiče žádali o uvolnění z povinné služby v Kuratoriu, v případě německých dětí pak o jejich návrat domů.

Pro děti sdružené v Kuratoriu skončila povinná služba společně s osvobozením. V případě německých dětí nelze o něčem podobném hovořit, tábory nevymizely ze dne na den. Děti, které nebyly dostatečně včas z táborů KLV evakuovány, se střetly nejen se zdoluhavým procesem repatriace, ale i s osvobozením či přímou zkušeností s osvobozenými armádami.

Ačkoli se poválečná historiografie velmi často věnovala osobní válečné zkušenosti, Kuratorium ani KLV ve středu zájmu nebyly. Zatímco lze tento trend na české straně objasnit možná tím, že činnost ve strukturách Kuratoria nebyla považována za zásadní, v německém případě lze vysvětlení hledat jinde. V některých částech Německa, např. v Bavorsku nebo Horní Falci, úřady oficiálně ukončily činnost táborů KLV až 9. července 1946. Ještě v roce 1947 došlo k výměně dětí mezi americkou a sovětskou okupační zónou. Jednalo se o děti, které nebyly úspěšně vráceny

26 Srov. ENGELBRECHT, Helmut: *Lagerschulen. Schule unter Einfluss von Krieg und Vertreibung. Bildungsnotstand durch Kriegsereignisse, Kriegserfordernisse und Kriegsfolgen in Österreich*, Wien 2004; MERTENS, Adolf: *Schulungslager und Lagererziehung*, Dortmund–Breslau 1937, s. 38n.

27 GAMM, Hans-Jochen: *Führung und Verführung, Pädagogik des Nationalsozialismus, Eine Quellensammlung*, Frankfurt am Main–New York 1984, s. 326.

ke svým vlastním rodinám.²⁸ Projekt tak dozníval i v poválečných letech. Nabízí se ovšem varianta, zda si děti odnesly kladné dojmy z pobytu v táboře.

Současné hodnocení projektů není jednoznačné. Kuratorium si sice udrželo oprávněný status kolaborantské organizace, KLV se však potýká s problémovou interpretací. V otázce výzkumu fenoménu KLV proti sobě stojí dvě skupiny – část pamětníků jako obhájci projektu²⁹ a historici poukazující na další, především ideologický rozměr akce³⁰. Tento konflikt o minulost proto otevírá otázku, nakolik byla snaha nacionálního socialismu o vytvoření „nového německého člověka“ úspěšná.³¹

KLV bezesporu představovalo důležitý mezník života nejednoho německého městského dítěte. Zkušenost z Kuratoria neměla pro české dítě zdaleka takový význam. Když pomineme případy individuálních represí, např. v době heydrichiády, většina českých dětí byla s válkou bezpro-

28 KOCK, G.: *Der Führer sorgt für unsere Kinder...*, s. 234. Autor čerpá z archivních pramenů Hauptstaatsarchiv Düsseldorf.

29 Sdružení Dokumentation-Arbeitsgemeinschaft und Freundeskreis KLV e. V; Diskutabilní se zdá být působení spolku Dokumentations-Arbeitsgemeinschaft und Freundeskreis KLV, který sdružuje bývalé účastníky projektu a úředníky Reichsdienststelle KLV, která celou akci organizovala. Podle slov Ericha Maylahna, druhého předsedy spolku, se jedná o jistý výraz vděku, že právě tito lidé pomáhali na přelomu 70. a 80. let s objasněním geneze projektu. Na druhé straně nijak nepopírá, že se vlastně jedná o bývalé úředníky zapojené do státní, a tedy nacistické správy (dopis E. Maylahna autorce ze dne 2. března 2009). Kontroverzně ovšem působí otištění vzpomínky na Artura Axmanna (1913-1996) v interním bulletinu spolku s názvem *KLV-Rundbrief*, s poznámkou *Sein sozialer Einsatz für die Jugend war Vorbild*. In: *KLV Rundbrief*, č. 70, prosinec 1996, s. 48. Pochvalná slova na Axmanna, který byl jednou z ústředních postav Reischjugendführung a Hitlerjugend, prosadila do bulletinu Jutta Rüdiger (Dopis E. Maylahna autorce ze dne 25. července 2009), která v letech 1937 až 1945 působila jako říšská referentka Svazu německých dívek (Bund-Deutscher-Mädel, BDM).

30 Srov. HERMAND, Jost: *Als Pimpf in Polen...*, Frankfurt am Main 1993. Jedná se o kritické hodnocení KLV z pohledu pamětníka a historika v jedné osobě.

31 FRITZSCHE, Peter – HELLBECK, Jochen: *The New Man in Stalinist Russia and Nazi Germany*. In: GEYER, Michael – FITZPATRICK, Sheila (eds.): *Beyond totalitarianism: Stalinism and Nazism compared*, Cambridge–New York 2009, s. 302–341.

středně konfrontována až na jejím konci, např. když děti byly svědkem transportů vězňů z koncentračního tábora, bombardování velkých měst či bojů při osvobození. Do té doby se spíše setkávaly především s každodenními potížemi života v diktatuře, spojenými s represivním charakterem systému a jeho hospodářskými potížemi než s přímým ohrožením života.

Ve svém příspěvku jsem poukázala pouze na jednu část z možných dětských válečných zkušeností. Komplexní zpracování této problematiky tak nadále zůstává výzvou pro české historiky.

▲
Karl Hermann Frank při návštěvě tábora KLV pro dívky v Jílovišti (Praha-Západ). Dívky při jeho odchodu zpívají píseň na rozloučenou. Nedatováno.

Zdroj: NA, fond ÚŘP-ST, sign. 109-18/4

▲
*Večerní České slovo: „Co chvíli vypukl celý stadion v jásot, co chvíli zazněly fanfáry na počest vítězům – mistrům mládeže v plavání.“
Vyhlášení výsledků plavecké soutěže v rámci sportovní akce Týden mládeže, který proběhl ve dnech od 1. do 9. července 1944.
Zdroj: Týden mládeže 1944, Praha 1944*